

שנחשב הלואה ולא שאילה, שהרי שאל אותה על מנת לאוכלה ולא על מנת להחזירה בעין, ונחשבת 'שלכם' (שם).

■ להלכה, אין יוצאים במצה גזולה (ש"ע או"ח תנד, ד) משום שאינה 'שלכם' (משנ"ב שם, טו), או משום מצוה הבאה בעבירה (ביאה"ל שם בשם השאגת אריה צד והלבוש שם). ועל כן צריך לחזור ולאכול מצה אחרת, אך לא יחזור ויברך [משום שיש לחשוש לדעת הריטב"א] (משנ"ב שם, יד, וביאה"ל שם). ובמצה שאולה יוצאים ידי חובה (משנ"ב שם, טו, וראה שם פריטס נוספים).

שאני הָתָם דְּכָתִיב עֲרִיסוֹתֵיכֶם עֲרִיסוֹתֵיכֶם תִּרְי וְיִמְנִי, מה שאין כן לענין אתרוג שנאמר בו רק מיעוט אחד של 'לכם', אין ממעטים אלא שאול וגזול, אבל אתרוג של מעשר שני, כיון שמוותר באכילה, נחשב 'לכם' אף שאין בו 'דין ממון', ויוצאים בו אפילו לרבי מאיר (רש"י כאן ובסוכה לה, ב, ע"פ הגמ' שם), כי 'לכם' פירושו שראוי הוא לכם בכל דרכי הנאתו, וגם מעשר שני בכלל זה (רש"י שם ע"א. וראה בגמ' שם, שאכן כך דעת רבי חייא בר אבין שיוצאים מטעם זה באתרוג של מעשר שני אף לרבי מאיר, ושלא כרב אסי). ואין הכוונה שהיתר האכילה מצד עצמו מחשיבו ל'לכם', אלא שדי בכך שיש לו בעלות על גוף המעשר שמכוחה יכול לאוכלו, אף שאין לו בו 'דין ממון' [לדעת רבי מאיר], דהיינו שאינו יכול למוכרו או לתנו

במתנה (קונטרס דברי סופרים א, ט).

והוא הדין לענין מצה של מעשר שני, לפי סברא זו יוצאים בה ידי חובה, כיון שלא נאמר בה 'מצתכם' ואין לומדים גזירה שוה 'לכם' 'לחם' מחלה (רבנו חננאל; משמעות רש"י שם ע"ב ד"ה אלא). ויש שכתבו, שלענין מצה בודאי גם לפי סברא זו אין יוצאים בה לרבי מאיר, כיון שנלמדת בגזירה שוה מחלה שנאמר בה פעמיים 'עֲרִיסוֹתֵיכֶם' (צל"ח; ראש יוסף ממשמעות רש"י כאן שהזכיר רק אתרוג).

או דִּילְמָא אֲמִרְיָן הוֹאִיל וְאִילוּ לֹא קָרָא עָלֶיהָ שֵׁם וְכוּ' הַשְׁתָּא נִמְי נִפְקִי, שכיון שחלה ומעשר שני כל אחד כשלעצמו נאכל 'בכל מושבות', גם מצה שיש בה שני שמות, של חלה ושל מעשר שני, יוצאים בה מדין 'הואיל ואילו לא קרא עליה שם' (רש"י ותוס'), שלא הקפידה תורה שתהא המצה נאכלת בפועל 'בכל מושבות', אלא המיעוט של 'בכל מושבות' בא ללמד רק שצריך שתיעשה המצה מדברים שמצד עצמם נאכלים הם בכל מושבות (שפת אמת).

אֲתָרוֹג שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנִי לְדִבְרֵי רַבִּי מֵאִיר וְכוּ', וגם לדעת הסוברים שמעשר אילן הוא מדרבנן (רש"י ברכות לו, א ד"ה גבי, ותוס' ראש השנה יב, א ד"ה תנא, ושלא כהרמב"ם תרומות ב, א, שהוא מדאורייתא), אינו יוצא בו לרבי מאיר, כי אף שמדאורייתא אתרוג של מעשר שני אינו ממון גבוה, שהרי אינו חייב במעשר, מכל מקום 'כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון'. או שמדובר באתרוג שקנאו בכסף שפדה בו מעשר שני של דגן תירוש ויצהר, שנתפסת בו קדושת מעשר שני דאורייתא (שפת אמת). או משום שדבר שאינו שלו מדרבנן, אינו יוצא בו ידי חובה אפילו מדאורייתא (הערות הגרי"ש אלישיב).

אֵין יוֹצֵא בּוֹ יְדֵי חוֹבָתוֹ כִּיּוֹם טוֹב ראשון, אבל ביום טוב שני ובשאר ימי החג יוצא באתרוג של מעשר שני, וכמבואר בגמ' בסוכה (כט, ב) שדין 'לכם' נאמר רק ביום טוב ראשון. ואילו לענין מצת מעשר שני, אמרה הגמ' שאינו יוצא בה לרבי מאיר 'בפסח', כדי לכלול בזה גם את 'פסח שני', שגם בו אינו יוצא במצה שאינה שלו (רש"י). ויש שכתב, שמכאן מוכח שיש מצוה קיומית באכילת מצה בכל שבעת ימי הפסח [וכן הביא המשנ"ב (תעה, מה) בשם הגר"א], שאף שאינה חובה אלא בלילה הראשון, מכל מקום גם בשאר הימים מקיים מצוה באכילת מצה, ועל כן נקטה הגמ' 'בפסח' (גילויי הש"ס).

מִה לְהֵלֶן מִשְׁלָכֶם אֵף כָּאֵן מִשְׁלָכֶם, וגם חכמים מודים לגזירה שוה זו, אלא שלדעתם מצת מעשר שני נחשבת 'שלכם' משום שמעשר שני ממון הדיוט הוא, ועל כן יוצאים בה ידי חובה. אבל במצה גזולה, לכולי עלמא אין יוצאים בה ידי חובה, כיון שאינה 'שלכם' (רא"ש יח, מהר"ם חלאווה), או משום שהיא מצוה הבאה בעבירה (רא"ש שם, ע"פ ירושלמי חלה א, ט, וראה גם ביאורנו לעיל לה, ב ד"ה יכול).

ויש שכתבו, שבדיעבד יוצא במצה גזולה (דעת רבי הושעיא בירושלמי שם, לפי הרא"ש שם והריטב"א לעיל שם), משום שקנאה בשינוי בשעת לעיסה, וכשבולע אותה יוצא ידי חובה, שהרי אז היא כבר שלו ואינו חייב לנגזל אלא את דמיה (ריטב"א סוכה לה, א, ע"פ גמ' בכתובות ל, ב, וכתב שכך היא גם דעת הבבלי, שלא הזכיר פסול של מצה שאינה שלו אלא במצת מעשר שני). וגם אינה נחשבת מצוה הבאה בעבירה, כיון שהמצוה לא סיעה בקנין הגזילה (ריטב"א לעיל שם, וראה גם ביאורנו שם). ובמצה שאולה בודאי יוצא ידי חובה, כיון